

Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας

Αρ. 7 (2009)

Η φύση των διλημάτων της άμβλωσης και η
εμπορευματοποίηση της πρακτικής της

Αναστασία Μάμμου

doi: [10.12681/ethiki.22720](https://doi.org/10.12681/ethiki.22720)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μάμμου Α. (2020). Η φύση των διλημάτων της άμβλωσης και η εμπορευματοποίηση της πρακτικής της. *Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας*, (7), 44–50. <https://doi.org/10.12681/ethiki.22720>

Η φύση των διλημμάτων της άμβλωσης και η εμπορευματοποίηση της πρακτικής της

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΜΑΜΜΟΥ

Έχει υποστηριχθεί ότι μέτρο των πραγμάτων είναι ο άνθρωπος. Ποιός άνθρωπος; Ο μικρός, ο μεγάλος ή ο ασχημάτιστος; Ποιά είναι η αποβλεπτικότητα μητέρας, γιατρού, κράτους που συναινούν στην άμβλωση; Είναι η τελευταία ηθική πράξη και αν ναι, υπό ποιές προϋποθέσεις; Είναι πράξη η οποία προωθεί την προσωπική ευδαιμονία και, αν ναι, τίνος; Αν η ηθική έχει αντίκρισμα σε ανθρώπους, το έμβρυο που είναι δυνάμει άνθρωπος δεν επισείει την ηθικότητά μας; Μία άμβλωση είναι κάτι ανάλογο με την αφαίρεση μιας ελίας από το σώμα και, αν ναι, τότε γιατί μας απασχολεί τόσο πολύ; Είναι θεμιτή η εκλογίκευση μιας δυνητικά ανήθικης επιλογής ή μας οδηγεί στον ηθικό αμοραλισμό; Είναι ελεύθερη η επιλογή της άμβλωσης ή υπαγορευμένη απ' την ίδια την κοινωνία; Ποιές είναι οι παρασυνέπειες μιας τέτοιας πρακτικής για την αξία του ανθρώπου;

Ο άνθρωπος, ως το τελειότερο πλάσμα της φύσης, είναι ο μόνος που έχει επιφορτιστεί με τη δυνατότητα της επιλογής που σχετίζεται με την ελεύθερη βούληση. Η φύση ορίζει για τα δημιουργήματά της που δεν έχουν επιλογή· το ορυκτό ανασχηματίζεται, το σκουλήκι αν, κατά τύχη, στερηθεί ένα μέρος του τελειοποιείται πάλι. Αν κοπεί το πόδι του ανθρώπου, γιατί δεν γίνεται από την αρχή; Μήπως επειδή αυτός ευθύνεται που κόπηκε ή γιατί μπορεί να ζήσει και χωρίς αυτό; Μια γυναίκα που καθίσταται έγκυος με

τη θέλησή της, φέρει την ευθύνη της επιλογής της. Μόνο όταν κανείς ενεργεί χωρίς μυαλό ή βρίσκεται εκτός εαυτού μπορεί να δικαιολογηθεί. Αν, κατόπιν σκέψεως, μια γυναίκα θεωρήσει την εγκυμοσύνη λάθος, η ίδια έχει το δικαίωμα να βρεθεί αντιμέτωπη με το δίλημμα της άμβλωσης, εφόσον η τελευταία έχει νομικά κατοχυρωθεί¹.

Μπορεί, όμως, να χρησιμοποιηθεί η λέξη «λάθος» για ένα δυνάμει εν ζωή έμβρυο σα να πρόκειται για κάτι που μπορεί να σβηστεί με γομολάστιχα; Όχι. Διαφορετικά δεν θα αποτελούσε θέμα ηθικής ενασχόλησης, όπως ούτε αν η διαδικασία της άμβλωσης ήταν παρόμοια με εκείνη της αφαίρεσης μιας ελιάς. Ούτε είναι το ίδιο να χάσω ένα μέλος του σώματός μου με το να χάσω ένα μέλος του σώματός μου που, αν δεν το έχανα, θα γινόταν άνθρωπος. Βέβαια, υπάρχουν χειρουργικές επεμβάσεις σημαντικές και λιγότερο σημαντικές για την υγεία. Ποιά, όμως, από αυτές επιφέρει βαθιά θλίψη που διαρκεί σε βάθος χρόνου, αν όχι η άμβλωση; Αν, λοιπόν, η τελευταία είναι πράξη που χαρακτηρίζεται από λογική και ελευθερία, τότε γιατί προκαλεί την ψυχική συντριβή της γυναίκας²; Δεν αποτελεί δείκτη ηθικότητας η βαθιά στενοχώρια ή είναι απλά ένα αμελητέο πάθος της ψυχής που εμποδίζει τη χαρά της ηθικής πράξης να φανεί;

Η γυναίκα αναλαμβάνοντας την ευθύνη για τη φύση των πράξεών της οφείλει να συνειδητοποιήσει ότι τα γεγονότα της ζωής μας προσδιορίζουν την πορεία μας· κάποια από αυτά την καθορίζουν. Κάθε προσπάθεια να αλλαχθεί αυτό που έχει γίνει πέφτει στο κενό και το μόνο που κατορθώνει κανείς είναι απλά να μεταβάλλει τις καταστάσεις. Τα γεγονότα καταγράφονται τη στιγμή που συμβαίνουν και, αφού ο χρόνος δεν γυρίζει πίσω, κάθε εγχείρημα ανατροπής τους έχει ως στόχο ή να τα καμουφλάρει ή να διαφοροποιήσει τη μορφή της επενέργειάς τους. Γι' αυτό, για την βιοηθική, το κλειδί της ανατροπής της καταγιστικής πορείας των γεγονότων είναι η πρόληψη. Η ψευδαίσθηση που δημιουργούν οι βλέψεις για άμ-

βλωση ότι, μετά τη διενέργειά της, η γυναίκα θα νιώσει σαν να μην έγινε ποτέ κάτι το οποίο δεν επεδίωξε, θολώνει τη συνείδηση. Κάτω από την τελευταία βρίσκεται το καλό α που διαρκεί περισσότερο από το καλό β. Ως «καλό α» νοείται η έκτρωση και ως «καλό β» η απόφαση για τη γέννηση της νέας ζωής. Άρα το κριτήριο είναι ωφελμιστικό.

Η στάθμιση της αξίας της ζωής γυναίκας-παιδιού από την δυνάμει μητέρα είναι αυτή που παίζει τον πρώτο ρόλο στη λήψη των αποφάσεων. Η αυτονομία της γυναίκας και η αρχή της αυτοδιάθεσής της είναι θεμιτή· αρκεί να συνάδει με την ηθική της. Γιατί, αν η ποιότητα της ζωής της μητέρας εκπέσει με την γέννηση, τότε πολύ πιθανό είναι ότι θα εκπέσει και του παιδιού της, αφού εκείνη το κηδεμονεύει. Το ερώτημα είναι, ποιό πρέπει να είναι το κριτήριο των αποφάσεων. Πιστεύω ότι πρέπει να σταθμίζονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα χωρίς όμως, να σκεφτόμαστε εγωιστικά. Αυτό είναι κάπως δύσκολο, καθώς οι ίδιοι δεν μπορούμε να εξαντικειμενικοποιήσουμε τον εαυτό μας· η συνδρομή ανθρώπων που μας γνωρίζουν μπορεί να συμβάλει στη λήψη σωστών και μη βεβιασμένων αποφάσεων.

Το έμβρυο θα γίνει άνθρωπος περνώντας από δυναμική διαδικασία μορφοποίησης, τα στάδια της οποίας έχουν οριοθετηθεί ιατρικά, εφόσον ο νόμος ορίζει τη δωδέκατη εβδομάδα ως όριο για την πραγματοποίηση έκτρωσης³¹. Ηθικά όμως, μπορεί να υπάρξει οριοθέτηση; Ο άνθρωπος στην ηλικία την εφηβική, την ώριμη ή τη μέση βρίσκεται ξαφνικά; Όχι. Γιατί, λοιπόν, να αποκοπεί από το παρελθόν του; Ένας μικρός άνθρωπος είναι λιγότερο άνθρωπος από ένα μεγαλύτερο; Όχι. Άρα, ούτε ένα έμβρυο είναι λιγότερο άνθρωπος από ένα βρέφος. Εξάλλου, ποιά είναι η διαφορά που υφίσταται μεταξύ ενός αγέννητου εμβρύου τέσσερις για παράδειγμα, ημέρες προτού γεννηθεί και του βρέφους που είναι τέσσερις μέρες μετά; Ένας ομφάλιος λώρος, όπως ένα μηχανήμα υποστήριξης για κξέναν ασθενή που δεν μπορεί να εκτελέσει βασικές βιο-

λογικές λειτουργίες. Αν ο ασθενής είναι ζωντανός, τότε το έμβρυο γιατί να μην είναι; αν το έμβρυο δεν ζει και νομιμοποιούμαστε ηθικά να το σκοτώσουμε, τότε γιατί να μη σκοτώσουμε και τον ασθενή; Ας μην ξεχνάμε ότι η ηθική είναι πράξη. Το ζήτημα είναι, αν οι ηθικές μας κρίσεις πρέπει να συνοδεύονται από τις αντίστοιχες πράξεις· αν όχι, τότε τι νόημα έχει να γνωρίζουμε ότι κάτι είναι καλό ή σωστό, αλλά να μην το κάνουμε ή να μην θέλουμε να το κάνουμε;

Ο πόνος που νιώθει το έμβρυο απ' την όγδοη εβδομάδα της σύλληψής του⁴ είναι χαρακτηριστικό τόσο ανθρώπινο που καθορίζει θα λέγαμε, σε μεγάλο βαθμό την ύπαρξή μας και μας επιτρέπει να νιώθουμε πως είμαστε ζωντανοί. Συνεπώς, δεν γίνεται να αγνοηθεί το τσίμπημα που κάνει το έμβρυο να αποτραβιέται και ναι, ο νέος οργανισμός που πονά, ζει. Άλλωστε, η διαπίστωση πως ζει αυτό που κάποια στιγμή μπορεί να πεθάνει⁵ έχει ισχύ, όταν το έμβρυο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, για λόγους ιατρικούς, πάψει να είναι έμβρυο· τότε οι γιατροί αποφαινόνται ότι είναι νεκρό. Και αφού παραδεχόμαστε ότι το έμβρυο κλείνει μέσα του δυναμική που δεν διαθέτει το φύλλο ενός δέντρου ή ένας βράχος, τότε η λέξη «νεκρό» σημαίνει «πεθαμένο».

Η έκτρωση προσκρούει στην ηθική της Εκκλησίας, η οποία δεν διακρίνει διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα σε πρώιμες και ύστερες αμβλώσεις⁶ για το λόγο ότι ο άνθρωπος αρχίζει τη ζωή του με την ένωση σπέρματος και ωαρίου, γεγονός το οποίο δέχεται και η βιολογία. Επιπλέον, το αίμα που χύνεται με την πρακτική της διακοπής της κύησης προσιδιάζει σε φόνο ο οποίος είναι απαράδεκτος για την ηθική αντίληψη όχι μόνο της Εκκλησίας, αλλά και της κοινωνίας. Η τελευταία, στην Ελλάδα, σε μεγάλο ποσοστό απορρίπτει τις αμβλώσεις, αλλά είναι υποκριτική εφόσον ψέγει μητέρες ανύπαντρες. Απ' την άλλη μεριά, αυτοί που συνηγορούν υπέρ των εκτρώσεων κατακρίνουν το γεγονός, όταν βρίσκονται αντιμέτωποι με αυτό. Η υποκρισία αυτή και πολύ περισσότερο ο αισθητισμός

που κυριαρχεί σε πολλές εκφάνσεις της ζωής δυσχεραίνει τη λήψη ηθικών αποφάσεων και η έγκυος βρίσκεται μπροστά σε δυσεπίλυτα διλήμματα. Η διατήρηση της αξιοπρέπειάς της αφορά μια απόφαση που για να ληφθεί πρέπει να διέλθει το δύσκολο πέρασμα της ηθικής της κοινωνίας για να καταλήξει στην ιδική της, προσωπική ηθική φιλτραρισμένη και κατά κάποιο τρόπο συμβιβασμένη με τα κριτήρια της κοινωνίας.

Ο ελληνικός νόμος για την άμβλωση παρέχει το δικαίωμα επιλογής, ωστόσο θέτει ως προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, το όριο των δώδεκα εβδομάδων για την πραγματοποίησή της. Άρα, η πράξη στο χρονικό αυτό πλαίσιο με τη συνδρομή και άλλων παραγόντων, ιατρικών, είναι ηθική για την πολιτεία. Γίνονται όμως, όλες οι εκτρώσεις στο καθορισμένο χρονικό διάστημα; Ανεπίσημα γίνεται παραδεκτό ότι η διαδικασία έρχεται εις πέρας, πολλές φορές, σε χρόνο πέραν του νομοθετημένου. Αυτό σημαίνει ολίσθημα, το οποίο μπορεί να έχει ανυπολόγιστες συνέπειες. Πώς μπορούμε να γνωρίζουμε ότι τηρούνται οι προϋποθέσεις; Έχοντας ανήθικους σκοπούς είναι πιο εύκολο να καταπατήσει κανείς το νόμο αλλάζοντας κάποιες προκειμένες του αθόρυβα παρά να δράσει χωρίς να προϋπάρχει πλαίσιο που να νομιμοποιεί έστω μία πλευρά της παράνομης πράξης του. Συνεπώς, η νομιμοποίηση μπορεί να αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για τους γιατρούς που έχουν την ικανότητα να το μετατρέψουν σε σαθρό προβαίνοντας στην πώληση μελών των εκτρομενών εμβρύων με στόχο το κέρδος.

Η ηθική πράξη που εκπίπτει αποσκοπώντας στην εμπορευματοποίηση της ανθρώπινης ζωής απαξιώνει την ίδια τη ζωή που γίνεται το μέσο προσωπικών επιδιώξεων. Οι γιατροί στοχεύοντας στην προσωπική τους ευδαιμονία εκμεταλλεύονται τη δύσκολη κατάσταση της εγκύου, πολλές φορές εν αγνοία της, για να αποκομίσουν οφέλη εκτρέφοντας βρέφη και αρπάζοντας τα μέλη τους προκειμένου να τα πωλήσουν. Η πρακτική αυτή προκαλεί αποτροπιασμό και θίγει το ηθικό συναίσθημά μας. Επιπλέον, αποκάλυπτα δια-

θλάται η επενέργεια της ανήθικης πρακτικής στην κοινωνία, αφού η ζήτηση για κολλαγόνο προερχόμενο από ιστούς εμβρύων παρουσιάζεται με τη μορφή διαφήμισης, γεγονός που αποδεικνύει ότι έχει προηγηθεί διαδικασία εκλογίκευσης του ηθικού ατοπήματος, η οποία διάβρωσε τις συνειδήσεις. Η ανοχή του κράτους της Γαλλίας σ' αυτήν την περίπτωση,⁷ συναινεί στο ότι και το ίδιο έχει συμφέροντα από την ειδεχθή πρακτική που οδηγεί σε κερδοφρένεια. Συγκεκριμένα, τον Απρίλιο του 1980 συνοριοφύλακες της Ελβετίας και Γαλλίας συνέλαβαν ένα φορτηγό από την κεντρική Ευρώπη φορτωμένο με εκατοντάδες κιλά κατεψυγμένων εκτρωμένων βρεφών τα οποία κατευθύνονταν σε γαλλικές εταιρείες καλλυντικών. Μια γαλλική εφημερίδα εξηγούσε ότι το εμπόριο εμβρυακών υπολειμμάτων είναι ζωηρό, γιατί περιλαμβάνονται σε προϊόντα ομορφιάς και μια εταιρεία διαφήμιζε ότι τα προϊόντα υγείας της που περιέχουν εμβρυακό κολλαγόνο είναι «απόλυτα φυσικά». Το συνονθύλευμα συνεργασίας πολιτείας και γιατρών για τον εξευτελισμό του ανθρώπινου γένους επικυρώνει την τραγικότητα του ίδιου του ανθρώπου.

Στα πλαίσια της ενωμένης Ευρώπης και της παγκοσμιοποίησης η τακτική μεμονωμένων κρατών έχει αντίκρισμα στους κοινωνικούς εταίρους και η απόρριψη της κερδοσκοπίας από την εκποίηση της ανθρώπινης υπόστασης προβάλλει ως επιτακτική ανάγκη, αν θέλουμε να παραμείνει ο άνθρωπος ως μέτρο των πραγμάτων και να μη μεταβληθεί σε έρμαιο της πολιτικής και των ατομικών συμφερόντων.

Η ηθικότητα δεν κρίνεται με κανόνες, γιατί οι συνέπειες ανήκουν στο πρακτικό πεδίο, όχι στο κανονιστικό. Η ηθική είναι μια μόνιμη κατάσταση διλήμματος που επιφέρει άγχος, το οποίο πρέπει να υπομένει ο άνθρωπος προκειμένου να αποφασίζει. Κάθε περίπτωση ανθρώπου είναι ξεχωριστή· όπως είναι κανείς αναγκασμένος να επισκεφτεί το γιατρό, όταν νοσεί, ώστε εκείνος να συνταγογραφήσει φάρμακα έτσι και κάθε γυναίκα είναι μια ξεχωριστή οντότητα,

για την οποία ισχύει κάτι διαφορετικό. Τα ατομικά όρια ανοχής είναι αυτά που κρίνουν την αντίδραση κάθε οργανισμού στα ερεθίσματα. Η ιδιοσυγκρασία του κάθε ανθρώπου διαφέρει και το μέτρο αναφοράς και σύγκρισης δεν μπορεί να είναι κοινό για όλους. Για μια και μοναδική φορά ίσως, η γυναίκα θα πρέπει να ντυθεί με το ρόλο του οραματιστή και να δει, πώς θα είναι η ζωή της στο μέλλον χωρίς να θεωρήσει τη νομιμοποίηση της άμβλωσης ως ευκαιρία αποφυγής προβλημάτων και ευθυνών. Η νέα ζωή θα πρέπει να είναι ο στόχος και όχι το μέσο επιδιώξεων ούτε της ίδιας της γυναίκας, αλλά ούτε και άνομων συμφερόντων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ν. 1609/86 ΦΕΚ Α/86.
2. Στυλιανός Καραθίου, «Ψυχολογικές επιπτώσεις της έκτρωσης», εφημερίδα Καθημερινή, 16.1.2005.
3. Άρθρο 304, παρ.4 του Ν. 1609/86 ΦΕΚ Α/86.
4. Dr and Mrs J.C. Willke, Why cant we love them both? , Hanes Publishing Company, 1997, chapter 14, βρίσκεται στο http://www.abortionfacts.com/online_books/love_them_both/why_cant_we_love_them_both_14.asp.
5. Ε.Δ. Πρωτοπαπαδάκης, «Είναι η άμβλωση σε πρώιμο στάδιο φόνος;», Μ'ενδιαφέρει, Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία, τ.46, Οκτώβριος-Νοέμβριος 2005.
6. Herman T. Engelhardt, «Οι εκτρώσεις και οι πόλεμοι των πολιτισμών», Πεμπτουσία, Κέντρο Ελληνικού και Ορθόδοξου Πολιτισμού, τ.16, Δεκέμβριος 2004-Μάρτιος 2005.
7. «Η σχέση μεταξύ έκτρωσης και λήψης εμβρυακών οργάνων» και «Η διαμάχη για το εμβρυακό κολλαγόνο», διαδικτυακός τόπος Σύλλογος Προστασίας Αγέννητου Παιδιού, www.unborn.gr © 2007.